

Handläggare:
Susanna Höglund, 08-508 297 58

Till
Kultur- och fastighetsroteln

Remiss Kulturmiljöutredningens betänkande Kulturmiljöarbete i en ny tid (SOU 2012:37)

Svar på remiss från Kultur- och fastighetsroteln (Dnr: 001-1079/2012)

Sammanfattning

Sammantaget är koncernledningen positiv till Kulturmiljöutredningens förslag och syftet med utredningen, att *öka möjligheterna att leva i bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter*. Staden, genom både sina nämnder och bolag, ansvarar för både förvaltning och utveckling av ett omfattande fastighetsbestånd med kulturskyddade fastigheter och kulturmiljöer. Syftet med Kulturdepartementets utredning ligger väl i linje med stadens ambitioner.

Koncernledningen och AB Stadsholmen anser dock att vissa förtydliganden i lagförslaget kan medföra icke önskvärda risker i fastigheter, stadsmiljöer och projekt som berörs.

Förtydligandet i inledningsbestämmelserna om att ansvaret delas av alla bör uttolkas tydligare. Det finns annars en risk att ett delat ansvar inte tas av någon.

Koncernledningen ser också en viss risk i föreslaget förtydligande, av vilken yrkes/expertkategori som måste anlitas för arkeologisk utredning eller arkeologisk slutundersökning. Den tidigare formuleringen, särskild utredning eller särskild undersökning, gav möjlighet till en större bredd avseende expertis och en större grupp sakkunniga att anlita, för behövlig sakkunskap i olika sammanhang. Med förtydligandet till en viss yrkeskategori, arkeologer, finns det en risk att behovet av expertis för utredningar är större än yrkesgruppen, vilket kan leda till kostsamma tidsfördröjningar i angelägna projekt.

I huvudsak överensstämmer Kulturmiljöutredningens förslag med stadens ambitioner avseende bevarande av kulturmiljöer. Det är dock viktigt att den expertis, som ska råda och kontrollera fastighetsägare som ska göra åtgärder, måste ha en organisation, som i både dimensionering och arbetssätt agerar i samma takt som utvecklings- och underhållsbehoven i kulturmiljöerna uppstår och bör åtgärdas. De föreslagna

förändringarna kan annars skapa hinder, som i sin tur ger ökade kostnader. I värsta fall kan dessa hinder medföra att inga åtgärder genomförs.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 3 mars 2011 att tillkalla en särskild utredning med uppdrag att se över lagstiftningen och de nationella målen på kulturmiljöområdet. Utredningen benämns Kulturmiljöutredningen.

Kulturmiljöutredningen ska bl.a. lämna förslag till förändringar av lagstiftningen inom kulturmiljöområdet, som syftar till att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer, göra en redaktionell översyn av lagen och kulturminnen m.m. och lämna förslag till nationella mål för arbetet med kulturmiljön. Utöver det ursprungliga uppdraget ska Kulturmiljöutredningen enligt tilläggsdirektiv också lämna förslag till förändringar av bestämmelserna om metallsökare i kulturminneslagen.

Ärendet

Kultur- och fastighetsroteln har remitterat remissen ”*Kulturmiljöutredningens betänkande Kulturmiljöarbete i en ny tid (SOU 2012:37)*”, till bland annat Stockholms Stadshus AB för yttrande. Stockholms Stadshus AB har därefter remitterat förslaget till Svenska Bostäder (Stadsholmen).

Ärendets beredning

Ärendet har beretts av Stockholms Stadshus AB.

Underremisser

AB Stadsholmens remissvar har i huvudsak följande lydelse.

Utredningen syftar till att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter. Detta är ett i grunden gott syfte. Samtidigt är det viktigt att ställa detta i relation till de omistliga värden som ska skyddas, vilka i hög utsträckning kan skilja sig åt. Med alltför övergripande mål måste istället riktlinjer upprättas och praxis skapas som säkerställer att de ökade möjligheterna inte leder till förvanskning av det som verkligen är unikt och därför viktigt att bevara. Här är det viktigt att bevaka att även de mindre omfattande åtgärderna får ett riktigt utförande. Utredningen är otydlig i avseendet att garantera och säkerställa värnandet av kulturhistoriska värden i ett, något förenklat uttryckt, vardagligt perspektiv, t.ex. genom småskalig fastighetsförvaltning.

I de nya nationella målen anges bl.a. att *det statliga kulturmiljöarbetet ska främja alla människors möjligheter att utifrån sina egna förutsättningar ta del av, förstå och ta ansvar för kulturmiljön*. Stadsholmen anser att det är positivt med en god fysiskt tillgänglighet, men det bör inte ske på bekostnad av att oersättliga värden förvanskas eller förstörs. Det kan vara mycket komplicerat, extremt kostnadskrävande eller rent av omöjligt av utrymmesskäl att tillgänglighetsanpassa alla delar i en miljö. Stadsholmen anser att lagstiftaren bör kunna överväga olika former av dispenser i detta avseende. Målet som det står angivet måste vidare förtydligas. Vad är innebörden av att människor

utifrån sina egna förutsättningar ska ta ansvar för kulturmiljön? Det vore olyckligt om det innefattar även ekonomiska förutsättningar, dvs. att man med hänvisning till bristande resurser kan medges att endast ta ett begränsat ansvar för miljön, eller rent av inte behöver ta ett ansvar överhuvudtaget.

I de inledande bestämmelserna i kulturminneslagen föreslås lydelsen att *ansvaret för kulturmiljön ska delas av alla*. Det är positivt att alla ska omfattas, men det ställer samtidigt högre krav på att precisera innebörden. Ett gemensamt ansvar utan någon huvudansvarig riskerar att leda till att ingen tar ett ansvar. De myndigheter, organisationer och företag, som har upparbetat en kompetens och erfarenhet kring frågor som berör kulturhistoriska värden, bör även i detta sammanhang erkännas och lyftas fram på ett tydligare sätt.

Stadsholmen anser att det är ytterst angeläget att värna oersättliga kulturhistoriska värden. Att samtidigt varsamt utveckla och tillgängliggöra dessa kulturhistoriska värden för fler människor ligger i den framtida utmaningen. För att lyckas i dessa ambitioner är det av yttersta vikt att ansvarsförhållandena är tydliga och Stadsholmen anser att de mål som utredningen föreslår bör förtydligas i detta avseende. Det finns kulturhistoriska värden som är omistliga och som måste värnas av den kompetens som finns inom olika verksamhetsområden. I ett långsiktigt perspektiv och till gagn för kommande generationer är ett sådant förhållningssätt omistligt.

Koncernledningens synpunkter

Kommunfullmäktige har under de senaste sex åren beslutat, som ett av inriktningsmålen för stadens verksamheter, att ”Stockholm ska vara en attraktiv, trygg, tillgänglig och växande stad för boende företagande och besök”. Syftet med kulturmiljöutredningens förslag, att *öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer*, ligger väl i linje med stadens ambitioner. Stadens verksamheter omfattar, både direkt och indirekt, kulturmiljöarbete i praktiken genom att kulturmiljöer av olika dignitet återfinns i många sammanhang. Det kan gälla underhåll och utveckling av infrastruktur, stadsmiljö och bebyggelse genom exploateringsnämnden, trafiknämnden och stadsbyggnadsnämnden. Förvaltning och utveckling av kulturklassade byggnader sker också hos Fastighetsnämnden, och genom Stockholms Stadshus AB som äger flera fastighetsbolag. Kulturklassade byggnader återfinns bl.a. hos Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB samt AB Stadsholmen. AB Stadsholmen, är dedikerat att enbart förvalta kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, som innehåller ca 1 600 bostäder och ca 800 lokaler. Koncernledningen vill därför i detta sammanhang poängtera att staden bär en stor del av det ansvar som kulturutredningen i föreslår, *ska delas av alla*.

Det föreslagna förtydligandet i de inledande bestämmelserna, att *ansvaret för kulturmiljön ska delas av alla*, är positivt. Bevarandet och vården är en angelägenhet för alla och ska ske utifrån Stockholmarnas behov och stadens behov att utvecklas. Koncernledningen tolkar då förslaget att ansvaret vilar på boende, lokalnyttjare, företag, trafikanter m.fl. genom att nyttjandet av byggnader och miljöer utifrån ett vårdande perspektiv. Det kan innebära att nyttjaren, på grund av byggnadens eller miljöns bevarandestatus, inte har full möjlighet till tillgänglighet, eller bekväm sopåtervinning från hushållet. Men genom att välja att ta dessa olägenheter och leva därefter, bidrar

brukaren till bevarandet av kulturmiljön. Koncernledningen delar dock AB Stadsholmens åsikt, att det finns en risk att det delade ansvaret ger en otydlighet om var det slutgiltiga ansvaret vilar om det inte förtydligas eller uttolkas.

Det är också viktigt att framhålla att bevarandet av kulturmiljöer måste ske i samklang med nyttjande och utveckling av den befintliga bebyggelsen. Byggnader som nyttjas måste kontinuerligt underhållas och anpassas. Kraven på bevarande och de utredningar som krävs inför underhåll, ombyggnad, lokal- eller bostadsanpassningar, måste kunna genomföras på ett tids- och kostnadseffektivt sätt. Bedömningen om vad som skall bevaras och hur måste göras utifrån vad som är rimligt, med hänsyn taget till byggnadens eller platsen grundförutsättningar. Det finns annars en risk att dessa fastigheter långsiktigt blir obrukbara genom att varje åtgärds som skall vidtas blir för kostsam och utdragen. Det är därför angeläget att berörda aktörer såsom Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen m.fl. kan möta kraven med rätt kompetens och dimensionering av sin organisation.

I andra projekt som berör infrastruktur, kajer m.m. har stadens bolag i sina upprustningsprojekt haft erfarenhet av att hitta lämningar efter skepp m.m. Även i detta sammanhang vill koncernledningen framhålla vikten av att nödvändiga undersökningar och inventering av fynden, genomförs med respekt för de kostnader som exempelvis tidsförskjutningar i större entreprenader, medför. Koncernledningen ser därför en viss risk i föreslaget förtydligande, av vilken yrkes/expertkategori som måste anlitas för arkeologisk utredning eller arkeologisk slutundersökning. Den tidigare formuleringen, särskild utredning eller särskild undersökning, gav möjlighet till en större bredd avseende expertis och en större grupp sakkunniga att anlita, för behövlig sakkunskap i olika sammanhang. Med förtydligandet till en viss yrkeskategori, arkeologer, finns det en risk att behovet av expertis är större än yrkesgruppen, vilket kan leda till kostsamma tidsfördröjningar i angelägna projekt.

I huvudsak överensstämmer Kulturmiljöutredningens förslag med stadens ambitioner avseende bevarande av kulturmiljöer. Det är dock viktigt att den expertis som ska råda och kontrollera fastighetsägare som ska göra åtgärder, måste ha en organisation, som i både dimensionering och arbetssätt agerar i samma takt som utvecklings- och underhållsbehoven i kulturmiljöerna uppstår och bör åtgärdas. De föreslagna förändringarna kan skapa hinder, som i sin tur ger ökade kostnader. I värsta fall kan dessa hinder medföra att inga åtgärder genomförs, och vår kulturmiljö förfaller.

Irene Svenonius
VD

Bilaga

Remissvar AB Stadsholmen

2012-08-24

Lena-Maria Karlsson
Stockholm Stadshus AB

AB Stadsholmen har tagit del av rubricerade utredning och anför följande.

Bakgrund och allmänna utgångspunkter

Stadsholmen äger och förvaltar 750 byggnader som inryms inom 279 fastigheter, varav merparten har högsta kulturhistoriska skyddsklass och fem är formella byggnadsminnen. Merparten av fastigheterna inrymmer små och medelstora byggnader, vilka används som bostäder och lokaler av olika slag. Detta innebär att bolagets byggnadsvårdande förvaltningserfarenhet skiljer sig från andra aktörer som t.ex. Statens fastighetsverk och Svenska kyrkan som oftast har erfarenhet från förvaltning av offentliga och mer monumentala byggnader med få hyresgäster.

I samverkan med Stadsholmens expertorgan kulturhusrådet, som fungerar som stöd och hjälp i policyfrågor vid större underhåll- och renoveringsåtgärder, har bolaget under åren byggt upp en unik kompetens och erfarenhet i byggnadsvårdsfrågor.

Kulturhistoriska värden består av unika lösningar eller detaljer som är oersättliga och därför viktiga att bevara för framtiden. Att sköta och förvalta byggnader i syfte att säkerställa att det kulturhistoriska värdet inte skadas eller går om intet, kräver bl.a. kunskap om traditionella material och byggnadsmetoder och hur de kan brukas och kombineras med moderna krav och material. Det kräver även en erfarenhet och kompetens att hantera helheten på ett ansvarsfullt sätt – det räcker inte att endast bevara en detalj om allt annat i sammanhanget byts ut och ersätts av moderna lösningar.

God kulturmiljövård handlar om avvägningar och bedömningar som, utöver material- och teknikkunskap, även kräver kunskap om och erfarenhet av kulturhistoriska värden.

Det vore ett allvarligt missgrepp att bygga framtidens kulturmiljöarbete på avgränsningen att det endast krävs speciell sakkunskap och erfarenhet vid omfattande åtgärder i samband med underhåll och renovering och kanske också med en prioritering på offentliga och monumentala byggnadsverk. Minst lika omfattande, om inte större, påverkan på kulturmiljön har de många vardagliga åtgärderna med reparationer, installationer, hyresgästpassningar, åtgärder för att klara myndighetskrav m.m. Får alla

dessa mindre åtgärder ett felaktigt utförande, eller om de sker med fel material, kan väsentlig skada och förvanskning ske över tid. Om det skulle tillåtas ske är det inte heller möjligt att återställa eftersom de inte på ett korrekt sätt kan relateras till det ursprungliga kulturhistoriska värdet. Rätt kunskap och attityd måste prägla vardagsarbetet i lika hög utsträckning som vid mer omfattande åtgärder. Detta måste värnas även i lagstiftning och i riktlinjer för de som har att hantera och bevaka våra kulturhistoriska värden.

Förändringar och utveckling måste alltid ske utifrån olika avvägningar och prioriteringar. Stadsholmen kan konstatera att synen på bevarande av kulturhistoriska värden har skiftat över tid. Under vissa perioder har det utförts genomgripande förändringar av den byggda miljön med långtgående negativa konsekvenser och som ofta syns och uppmärksammas först långt tid därefter. Erfarenheten av detta är att kortsiktiga beslut, som syftar till att tillgodose tillfälliga behov eller stilideal, inte får tillåtas ske på bekostnad av att långsiktigt säkra upp oersättliga värden. Avgörande för att detta ska fungera över tid är en tydlig lagstiftning som ger ett gott skydd och som inte överlåter till kortsiktiga och/eller godtyckliga beslut.

Dagens lagstiftning ger goda förutsättningar för att skydda de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna. En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Detta innebär inte att byggnaden behöver vara byggnadsminnesklassad. Enligt förarbetena till den tidigare gällande plan- och bygglagen (prop. 1985/86:1 s. 510) kan ett tillräckligt motiv vara att bebyggelsen är representativ för tidigare samhälleliga eller estetiska ideal eller ger en god uppfattning om tidigare sociala villkor för en viss samhällsgrupp. Stadsholmen anser att detta är centralt för en god kulturmiljövård över tid.

Synpunkter och kommentarer till utredningen

Mot bakgrund av ovan beskrivna utgångspunkter, erfarenheter och generella förhållningssätt vad avser möjligheten och betydelsen av att säkerställa kulturhistoriska värden har Stadsholmen följande synpunkter och kommentarer.

Utredningen syftar till *att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter*. Detta är ett i grunden gott syfte. Samtidigt är det viktigt att ställa detta i relation till de omistliga värden som ska skyddas, vilka i hög utsträckning kan skilja sig åt. Med allt för övergripande mål måste istället riktlinjer upprättas och praxis måste skapas som säkerställer att de ökade möjligheterna inte leder till förvanskning av det som verkligen är unikt och därför viktigt att bevara. Här är det viktigt att bevaka att även de mindre omfattande åtgärderna får ett riktigt utförande. Utredningen är otydlig i avseendet att garantera och säkerställa värnandet av kulturhistoriska värden i ett, något förenklat uttryckt, vardagligt perspektiv, t.ex. genom småskalig fastighetsförvaltning.

I de nya nationella målen anges bl.a. att *det statliga kulturmiljöarbetet ska främja alla människors möjligheter att utifrån sina egna förutsättningar ta del av, förstå och ta ansvar för kulturmiljön*. Stadsholmen anser att det är positivt med en god fysiskt tillgänglighet, men det bör inte ske på bekostnad av att oersättliga värden förvanskas

eller förstörs. Det kan vara mycket komplicerat, extremt kostnadskrävande eller rent av omöjligt av utrymmesskäl att tillgänglighetsanpassa alla delar i en miljö. Stadsholmen anser att lagstiftaren bör kunna överväga olika former av dispenser i detta avseende. Målet som det står angivet måste vidare förtydligas. Vad är innebörden av att människor utifrån sina egna förutsättningar ska ta ansvar för kulturmiljön? Det vore olyckligt om det innefattar även ekonomiska förutsättningar, dvs. att man med hänvisning till bristande resurser kan medges att endast ta ett begränsat ansvar för miljön, eller rent av inte behöver ta ett ansvar överhuvudtaget.

I de inledande bestämmelserna i kulturminneslagen föreslås lydelsen att *ansvaret för kulturmiljön ska delas av alla*. Det är positivt att alla ska omfattas, men det ställer samtidigt högre krav på att precisera innebörden. Ett gemensamt ansvar utan någon huvudansvarig riskerar att leda till att ingen tar ett ansvar. De myndigheter, organisationer och företag som har upparbetat en kompetens och erfarenhet kring frågor som berör kulturhistoriska värden bör även i detta sammanhang erkännas och lyftas fram på ett tydligare sätt.

Avslutningsvis och med hänvisning till vad som anförts ovan anser Stadsholmen är det är ytterst angeläget att värna oersättliga kulturhistoriska värden. Att samtidigt varsamt utveckla och tillgängliggöra dessa kulturhistoriska värden för fler människor ligger i den framtida utmaningen. För att lyckas i dessa ambitioner är det av yttersta vikt att ansvarsförhållandena är tydliga och Stadsholmen anser att de mål som utredningen föreslår bör förtydligas i detta avseende. Det finns kulturhistoriska värden som är omistliga och som måste värnas av den kompetens som finns inom olika verksamhetsområden. I ett långsiktigt perspektiv och till gagn för kommande generationer är ett sådant förhållningssätt omistligt.

Jonas Schneider
VD